ISSN 2591-1201 LETNIK 1 • 2017 • ŠTEVILKA 1–2

Dileme

Razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine

DILEME

Dileme

Razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine

Izdajatelj in založnik
Študijski center za narodno spravo

Naslov uredništva
Tivolska 42, 1000 Ljubljana

Glavni urednik
dr. Renato Podbersič (Slovenija)

Uredniški odbor
ddr. Igor Grdina (Slovenija), dr. Tamara Griesser Pečar (Avstrija), dr. Damjan Hančič (Slovenija), dr. Marica Karakaš Obradov (Hrvaška), dr. Tomaž Kladnik (Slovenija), dr. Jože Možina (Slovenija), Jelka Piškurić (Slovenija), dr. Igor Salmič (Italija)

Spletni naslov
www.scnr.si

Leto izida: 2017

Redakcija te številke je bila zaključena 15. 11. 2017

Lektoriranje in prevod povzetkov
Megamoment, d. o. o.

Oblikovanje in prelom
Inštitut Karantanija

Tisk
Nonparel, d. o. o.

Naklada
300 izvodov

Letna naročnina
25 €

Cena posamezne številke
15 €

ISSN 2591-1201

D i l e m e

Razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine

LETNIK 1 • 2017 • ŠTEVILKA 1–2

Vsebina

Andreja Valič Zver
Novi slovenski reviji na pot
7

Razprave

Igor Grdina
Revolucionarji, zavezniki in sopotniki
11

Damjan Hančič
Medvojno revolucionarno nasilje
– razlike in podobnosti
45

Renato Podbersič
Seznam žrtev revolucionarnega nasilja
na severu Primorske
63

Jože Dežman
Tabuji padajo – učimo se dialoga
LTI – lingua tertii imperii
in LIT – lingua imperii titi
89

Tamara Griesser Pečar
Značilnosti revolucionarnega sodstva
119

Mateja Čoh
Sodišče slovenske narodne časti: propaganda
139

Neža Strajnar
Vzroki za izseljevanje s Primorskega v Italijo po drugi svetovni vojni
159

Jelka Piškurić
Med preteklostjo in sedanjostjo
O SPOMINIH NA SOCIALIZEM
173

Mirjam Dujo Jurjevčič
»Zasedena stanovanja«
189

Predstavitev zgodovinskih virov

Tomaž Ivešić
Skriti dokumenti Ivana Puclja
213

R a z p r a v e

Prejeto: 15. 9. 2017
1.01 Izvirni znanstveni članek

Dr. Damjan Hančič[1]

Medvojno revolucionarno nasilje – razlike in podobnosti[2]

Izvleček

V prispevku sta prikaz in primerjava razvoja revolucionarnega nasilja, točneje časovnica *število žrtev med drugo svetovno vojno na območju Gorenjske, mesta Ljubljane in Notranjske. Gre za območja, ki jih je avtor podrobneje raziskal v svojih dozdajšnjih študijah.*

KLJUČNE BESEDE: *druga svetovna vojna, nasilje, revolucija, Ljubljana, Gorenjska, Notranjska*

1 Dr. Damjan Hančič, znanstveni sodelavec, Študijski center za narodno spravo, Tivolska 42, SI – 1000 Ljubljana, damjan.hancic@scnr.si.

2 Raziskovalni program št. P6-0380 je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

Abstract

The article presents a depiction and comparison of the development of revolutionary violence, or, more specifically, a timeline of the number of victims during the Second World War in the areas of the Gorenjska region, the city of Ljubljana, and the Notranjska region. These are the areas that the author has researched in greater detail in his studies so far.

KEY WORDS: *Second World War, violence, revolution, Ljubljana, Gorenjska region, Notranjska region*

Uvod – začetek državljanske vojne

Poleti 1941, po napadu nacistične Nemčije na Sovjetsko zvezo, se je na območju Slovenije začel oborožen upor proti okupatorju, ki ga je vodil KPS. Ta je z oboroženimi odporniškimi skupinami, ki so delovale pod njegovim vodstvom, poleg upora proti okupatorju in njegovim sodelavcem izvajal tudi revolucionarno pogojeno nasilje proti svojim političnoideološkim nasprotnikom, da bi si lahko z njihovo eliminacijo že med vojno v povojnem času olajšal prevzem oblasti. Ta proces je potekal različno intenzivno po posameznih slovenskih pokrajinah, odločilen pri njegovem razvoju pa je bil zlasti tamkajšnji okupacijski režim.[3]

Revolucionarno nasilje v Ljubljani

Manj nasilna začetna italijanska okupacijska politika je v celotni Ljubljanski pokrajini omogočila precej nemoteno vzpostavljanje ilegalnih odporniških organizacij, med njimi tudi tiste v okviru OF pod vodstvom komunistov.[4] Kot je razvidno iz Ehrlichove spomenice, ki jo je na začetku aprila 1942 izročil italijanskim oblastem, je VOS konec leta 1941 in v prvih štirih mesecih leta 1942 v Ljubljani in Ljubljanski pokrajini pobil že okoli sto civilistov,[5] med njimi tudi uglednih in politično pomembnih Slovencev. Spomladi 1942 so se razmere še zaostrile:

3 Prim. Tamara Griesser Pečar, »Represivni organ Slovenske komunistične partije VOS«, *Dignitas*, št. 53-54, Ljubljana 2012, str. 271–289.

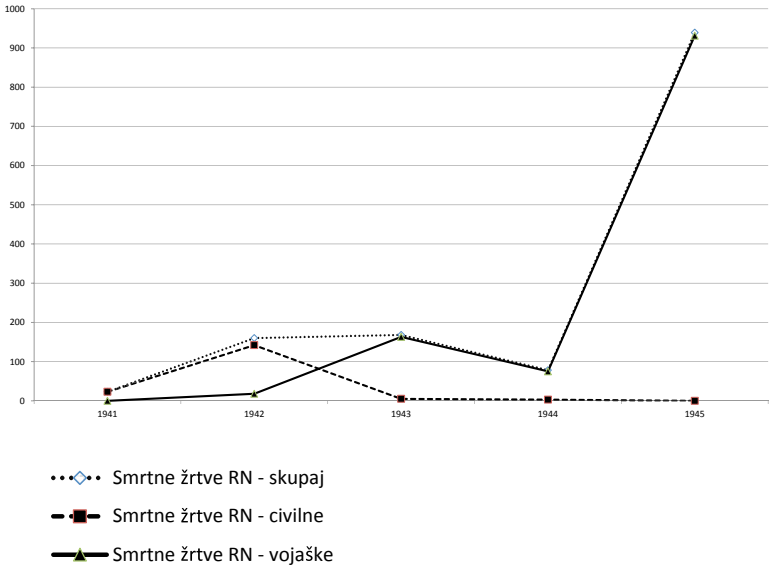
4 Boris Mlakar, Upor ali kolaboracija – resnična dilema? *Prispevki za novejšo zgodovino*, št. 2, 2001, str. 119–122.

5 Boris Mlakar, »Delovanje stražarjev med drugo svetovno vojno – dodatek«, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu*, Celje 2002, str. 268–278.

v štirimesečnem obdobju od aprila do vključno julija, ko je bila ustanovljena prva samoobrambna vaška straža v Šentjoštu na območju Polhograjskih dolomitov, je revolucionarna stran povzročila vsaj 738 smrtnih žrtev med prebivalci Ljubljanske pokrajine. V veliki meri je šlo za civilno prebivalstvo, vendar pa je v navedenem številu bilo tudi 47 (nezanesljivih) partizanov in partizanskih dezerterjev, šest pripadnikov četniškega Štajerskega bataljona in dva vaška stražarja.[6]

Kako pa je bilo v sami Ljubljani in njeni neposredni okolici? Na podlagi seznama žrtev, izdelanega za študijo o revolucionarnem nasilju v Ljubljani, je razvidno, da je revolucionarna stran v obdobju od julija 1941 do konca oktobra 1942 izvedla napade na 207 oseb, od teh je bilo do konca oktobra 1942 kar 171 tudi ubitih. Med njimi je bilo 160 civilistov in 11 partizanov ter partizanskih dezerterjev.

6 Vida Deželak Barič, »Smrtne žrtve druge svetovne vojne na Slovenskem in notranji obračun«, v: *Odstiranje zamolčanega, Totalitarizmi – vprašanja in izzivi 3,* SCNR, Ljubljana 2013 (dalje Deželak Barič, Smrtne žrtve druge svetovne vojne na Slovenskem), str. 74, 75.

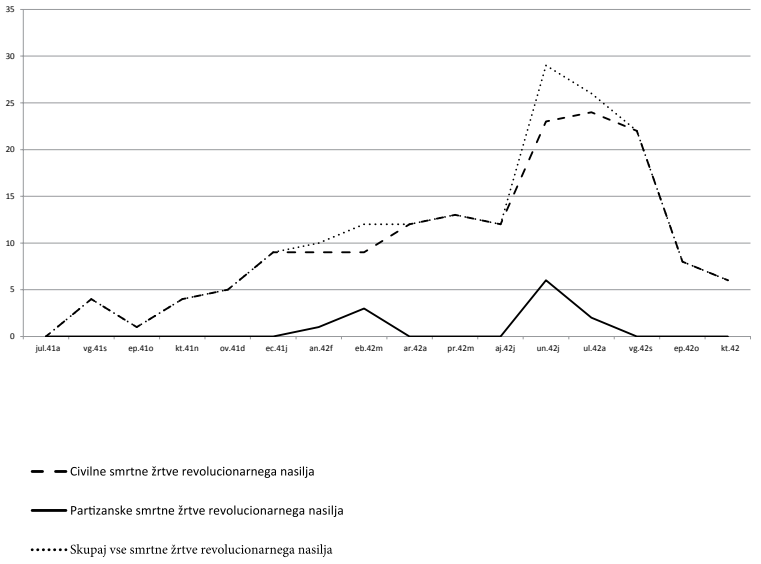
ŠTEVILO ŽRTEV REVOLUCIONARNEGA NASILJA V LJUBLJANI V OBDOBJU 1941–1945

Do konca leta 1941 je revolucionarna stran izvedla v Ljubljani napade na 35 oseb in jih pri tem ubila 23, v letu 1942 pa napade na 178 oseb, od katerih jih je ubila 158.[7] Revolucionarno nasilje je na obravnavanem območju doseglo vrhunec poleti oz. v mesecih juniju, juliju in avgustu 1942, k čemur je prispevalo zlasti povečanje nasilja, ki so ga takrat povzročale partizanske enote v neposredni okolici Ljubljane, medtem ko je bilo nasilje VOS-a v ožjem mestu Ljubljana največje v obdobju od marca

7 Damjan Hančič, *Revolucionarno nasilje v Ljubljani, 1941–1945*, Ljubljana 2015 (dalje Hančič, *Revolucionarno nasilje v Ljubljani*), str. 101. Prim. SI AS 1931, Akcije VOS-a v Ljubljani, šk. 727, 302 – 9/ZA, Pregled akcij VOS-a v Ljubljani 1941–1943.

do junija 1942. Od 171 žrtev je bilo 40 žensk, kar znaša slabih 25 odstotkov.[8]

Po nastanku vaških straž v ljubljanski okolici in Ljubljanske varnostne straže v samem mestu, ki jih je v samoobrambi in z dovoljenjem okupatorskih oblasti organiziral predvojni meščanski tabor, pa se status žrtev revolucionarnega nasilja in kraj njihove smrti spremenita.

ŽRTVE REVOLUCIONARNEGA NASILJA V LJUBLJANI IN OKOLICI GLEDE NA VOJNI STATUS V OBDOBJU OD JULIJA 1941 DO OKTOBRA 1942

8 Hančič, *Revolucionarno nasilje v Ljubljani*, str. 101. Prim. SI AS 1931, šk. 3167, Varnostno-obveščevalna služba OF v Ljubljani 1941–1943.

V letu 1943 je bilo med Ljubljančani 164 žrtev. Pri tem je šlo večinoma za oborožene pripadnike bodisi slovenskega četniškega gibanja bodisi dotedanjih vaških straž (MVAC). V letu 1944 se je število ljubljanskih žrtev, ki jih je povzročila revolucionarna stran, občutno zmanjšalo, in sicer na 79; tudi v tem letu je bilo med žrtvami malo civilistov, v veliki večini je šlo za pripadnike Slovenskega domobranstva, torej oborožene protirevolucije. V letu 1945 pa je tudi v Ljubljani zlasti zaradi povojnih množičnih umorov pripadnikov domobranske vojske opazen občuten porast žrtev revolucionarnega nasilja, saj je bilo do konca junija tega leta med Ljubljančani kar okoli 934 žrtev revolucionarnega (vojnega) nasilja. V to številko niso vštete ljubljanske žrtve prvega povojnega vala revolucionarnega nasilja od junija 1945 do januarja 1946, ki so posledica raznih montiranih sodnih procesov bodisi pred vojaškimi sodišči bodisi t. i. sodišči slovenske narodne časti, ki so na smrt obsodila veliko ljubljanskih civilistov.[9]

Revolucionarno nasilje na Gorenjskem

Čeprav je bilo žrtev revolucionarnega nasilja med državljansko vojno na Gorenjskem v primerjavi z Ljubljansko pokrajino manj, jih je bilo tudi tu v primerjavi s slovenskim povprečjem nadpovprečno veliko, in sicer 7,3 odstotka (slovensko povprečje je 6,3 odstotka). Zato je tudi tu mogoče prepoznati močne sledi državljanske vojne, ki se na začetku kažejo v bolj prikriti obliki kot v Ljubljanski pokrajini.[10]

9 Hančič, *Revolucionarno nasilje v Ljubljani*, str. 230.

10 Damjan Hančič, *Revolucionarno nasilje na osrednjem in zahodnem Gorenjskem, 1941–1945*, Ljubljana 2013 (dalje Hančič, *Revolucionarno nasilje na osrednjem in zahodnem Gorenjskem*), str. 194–196; prim. Damjan Hančič, »Osrednja Slovenija v primežu revolucionarnega nasilja«, v: *Revolucionarno nasilje, sodni procesi in kultura spominjanja*,

Glede izvajanja komunistične revolucije na Gorenjskem je značilno, da primeri neposrednega nasilja njihovih oboroženih formacij v letih 1941 in 1942 še niso bili množični in so bili večinoma usmerjeni proti dejanskim nasprotnikom partizanskega gibanja. V tem obdobju so prebivalci revolucionarno nasilje čutili posredno, z maščevanjem nemškega okupatorja za izvedene partizanske akcije. Neposredno partijsko oz. revolucionarno nasilje pa se je okrepilo sredi leta 1943, še zlasti po kapitulaciji Italije jeseni 1943. Takrat se je na Gorenjskem začela še večja ideologizacija odporniškega gibanja, kar je posledično vodilo v vse večje razplamtevanje državljanske vojne, ki je vrhunec doseglo konec leta 1943 in sredi leta 1944. K temu sta prispevala tudi ustanovitev in delovanje VOS-a za Gorenjsko. Revolucionarno nasilje je tudi na tem območju z dvoletnim zamikom povzročilo ustanavljanje oboroženih samozaščitnih oddelkov dela protikomunistično usmerjenega prebivalstva, kar je sčasoma, zlasti od pomladi 1944, začel dovoljevati tudi nemški okupator. Tako je po zgledu domobrancev iz Ljubljanske pokrajine nastalo Gorenjsko domobranstvo oz. Gorenjska samozaščita. Ugotovimo lahko naslednje: na začetku, ko je bil nemški okupatorski teror večji, žrtev revolucionarnega nasilja na Gorenjskem ni bilo toliko, takoj ko je okupatorjev pritisk popustil, pa se je že začel ideološki spor med Slovenci poglabljati, kar je povzročilo razplamtevanje državljanske vojne, katere sestavni del je bilo tudi revolucionarno nasilje v najrazličnejših oblikah, kot

Zbornik prispevkov z znanstvenega posveta, Totalitarizmi – vprašanja in izzivi 4, SCNR, Ljubljana, str. 57–76. Prim. SI AS 1931, šk. 661, Pokrajinski komite VOS za Gorenjsko; glejte tudi Tamara Griesser Pečar, *Razdvojeni narod: Slovenija 1941–1945: okupacija, kolaboracija, državljanska vojna, revolucija*, Mladinska knjiga, Ljubljana 2007, str. 515. Glejte tudi Deželak Barič, Smrtne žrtve druge svetovne vojne na Slovenskem, str. 70, 71.

so odvzem premoženja političnim nasprotnikom, pregoni, grožnje, mučenje in tudi uboji ...[11]

Po obliki napadov je šlo na Gorenjskem večinoma za atentate na posamične žrtve ali največ dva do tri osebe skupaj. Izjema je škofjeloško območje, kjer je revolucionarna stran zlasti na začetku leta 1944 (nekaj pa že tudi leta 1943) izvedla tudi nekaj večjih terorističnih akcij, v katerih so v enem napadu z bombami in s puškami pobili več ljudi naenkrat.

Med gorenjskimi civilisti je, na podlagi arhivskih virov in kritičnega pretresa INZ-jevega popisa žrtev druge svetovne vojne in zaradi nje v Sloveniji v obdobju 1941–1945, revolucionarna stran povzročila 1275 žrtev. Če pogledamo civilne žrtve revolucionarnega nasilja po partijskih okrožjih oz. OF-okrožjih, ugotovimo, da je bilo največ žrtev v kamniškem okrožju – 377, sledijo škofjeloško območje s 343 civilnimi žrtvami revolucionarnega nasilja, kranjsko okrožje z 223, jeseniško okrožje z 214 in litijsko okrožje s 118 civilnimi žrtvami. Da dobimo celotno sliko medvojnega revolucionarnega nasilja, je treba dodati še 220 žrtev med partizani in partizanskimi dezerterji, ki so jih iz različnih vzrokov (nezaupanja, kritiziranja vodstva, suma izdaje ali osebne zamere) pokončali pripadniki partizansko-revolucionarnih enot sami. Na podlagi ugotovitev s seznama je bilo 68 tovrstnih žrtev v kamniškem, 50 v kranjskem, 47 v škofjeloškem, 37 v jeseniškem in 18 v litijskem okrožju. Če pogledamo po posameznih letih, ugotovimo, da je od datumsko znanih ubojev revolucionarni tabor leta 1941 povzročil 43 žrtev, leta 1942 232, leta 1943 500, leta 1944 623 in leta 1945 96 žrtev. Med žrtvami je bilo 286 žensk (19 odstotkov), od tega 274 civilistk (16,4 odstotka vseh revolucionarnih civilnih žrtev) in 12 partizank (5,4 odstotka partizanskih žrtev revolucije).[12]

11 Damjan Hančič, *Revolucionarno nasilje na osrednjem in zahodnem Gorenjskem*, str. 194–196.

12 Prav tam.

GIBANJE ŠTEVILA ŽRTEV MEDVOJNEGA REVOLUCIONARNEGA NASILJA PO POSAMEZNIH VOJNIH LETIH NA GORENJSKEM TER RAZMERJE MED CIVILNIMI IN »VOJAŠKIMI« ŽRTVAMI TEGA NASILJA

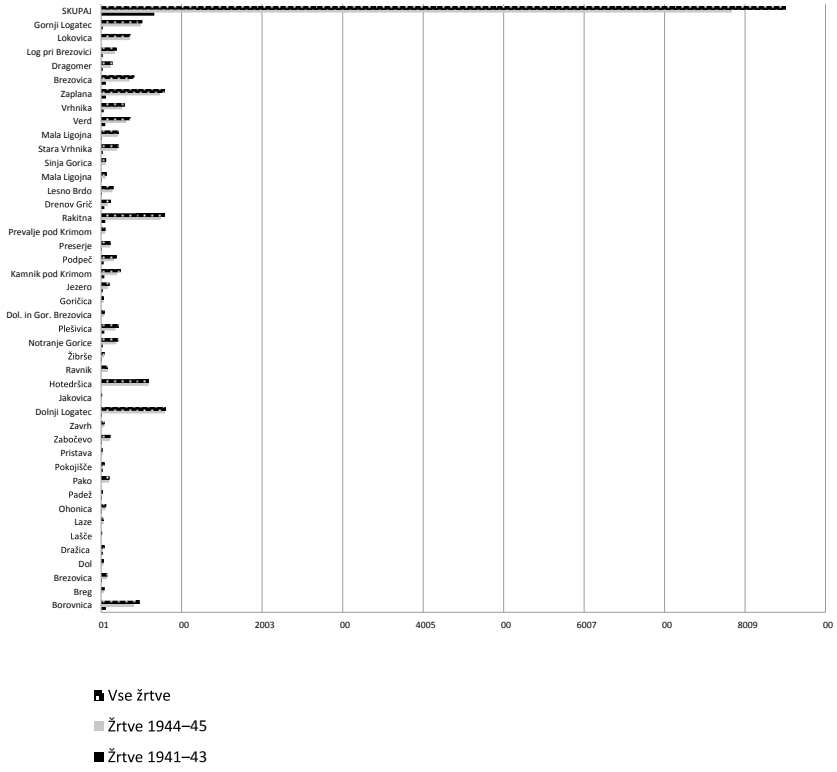
Skupno je torej revolucionarna stran na območju medvojne Gorenjske povzročila okoli 1500 žrtev, v to številko pa niso vključeni pobiti domobranci, raztrganci, verkšuci, orožniki in gestapovci. Število teh znaša skupaj še nadaljnjih približno 2000 žrtev. To pomeni, da je revolucionarni tabor do konca leta 1943, to je do obdobja, ko se na Gorenjskem pojavi prva domobranska postojanka, tu pobil že okoli 775 žrtev, kar je že polovica medvojnih žrtev, ki jih je povzročil revolucionarni tabor. Ob primerjavi podatkov, da naj bi na Gorenjskem

med vojno partizansko-revolucionarna stran pobila okrog 1300 okupatorskih (nemških) vojakov in da je ta stran takrat povzročila kar okoli 1500 slovenskih žrtev, če prištejemo še takoj po vojni pobite gorenjske domobrance, pa kar okoli 3300 slovenskih žrtev, se ponovno odpre vprašanje smotrnosti in pomena partizanskega boja tudi na tem območju.[13]

Žrtve revolucionarnega nasilja na osrednjem Notranjskem

Obravnavano območje zajema osrednji del Notranjske, to je območje jugozahodno od Ljubljane ob železniški progi Ljubljana–Trst vse do nekdanje rapalske meje. Obsega območje od Brezovice, Borovnice, prek Vrhnike, Logatca vse do Hotedršice, Kalc in Planine. Na obravnavanem območju je bilo med letoma 1941 in 1945 skupaj 850 žrtev revolucionarnega nasilja, od tega jih je bilo zgolj 66 (8 odstotkov) v letih 1942 in 1943, tj. v prvem obdobju revolucije, katerega žrtve so bili večinoma civilisti. Preostale žrtve, 784 (92 odstotkov), so padle v letih 1944 in 1945, večinoma kot domobranci, pri čemer jih je v boju padla peščica, velika večina je bila žrtev povojnih pobojev v maju in juniju 1945.

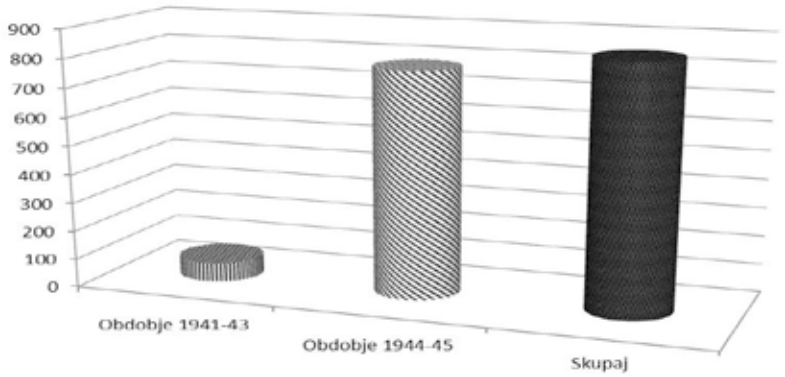
13 Prav tam.

ŽRTVE REVOLUCIONARNEGA NASILJA PO POSAMEZNIH KRAJIH NA OBMOČJU OSREDNJE NOTRANJSKE

Število žrtev in zlasti časovnica izvajanja revolucionarnega nasilja sta na tem območju v glavnem podobna razvoju v Ljubljani in v celotni Ljubljanski pokrajini (prvi dvig žrtev leta 1942, nato največji skok v maju in juniju 1945); vendar sorazmerno nizko število žrtev v prvem valu revolucionarnega nasilja spomladi 1942 kaže na neko specifiko tega območja v primerjavi z ljubljanskim (ob)mestnim in dolomitskim območjem: večje število stacioniranih okupacijskih vojakov zaradi

bližine železniške proge Ljubljana–Trst in poseben razvoj revolucionarnega odporniškega gibanja na območju Logatca, kjer na začetku organizacije OF in odporniškega gibanja niso vodili komunisti, ampak sokoli.

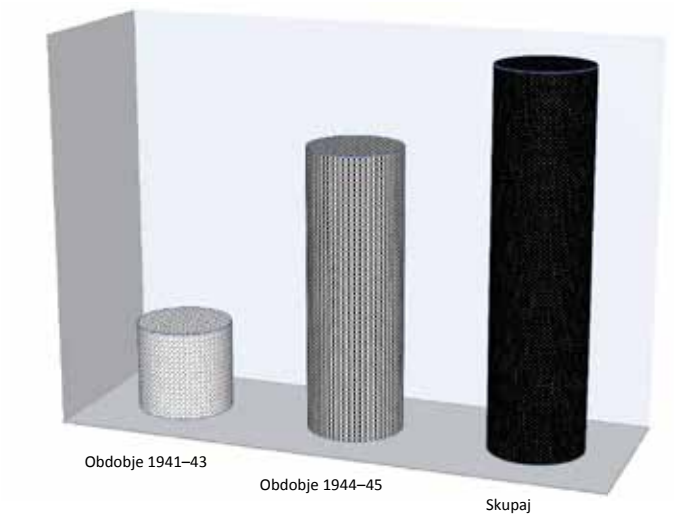

ŽRTVE REVOLUCIONARNEGA NASILJA NA OSREDNJEM NOTRANJSKEM GLEDE NA OBDOBJE MEDVOJNEGA SPOPADA

V primerjavi osrednjega dela Notranjske s severovzhodnim notranjskim območjem, točneje območjem Dolomitov, zasledimo podobnost v časovnici dviga in padca števila žrtev revolucionarnega nasilja (prvi leta 1942, drugi poleti 1945), vendar je bilo na slednjem glede na število prebivalcev obakrat večje kot na prvem. Tako je npr. v župniji Šentjošt, ki obsega kraje Šentjošt, Butajnova, Planina nad Horjulom, Smrečje in Samotorica, v letih 1941–1945 partizansko-revolucionarna stran ubila 134 ljudi, od tega 32 v toku vojne, zlasti leta 1942, ko je bilo poleti 1942 ubitih kar 23 oseb (17 moških in šest žensk) in

102 leta 1945 kot žrtev množičnih zunajsodnih umorov takoj po končani vojni.[14]

To pomeni, da je bilo že v letu 1942 na dolomitskem območju sorazmerno več žrtev revolucionarnega nasilja kot v osrednjem delu Notranjske, kar je razvidno tudi s priloženih grafov. Osnovni razvoj vrhunca in padca števila žrtev je primerljiv z ljubljanskim in s celotnim notranjim območjem, vendar je število žrtev v prvem obdobju izbruha revolucionarnega nasilja večje kot na osrednjem notranjskem območju.

ŽRTVE REVOLUCIONARNEGA NASILJA NA OBMOČJU ŽUPNIJE ŠENTJOŠT

14 Marta Kavčič Keršič, *Prva vaška straža v Sloveniji, Šentjošt 1941–43*, str. 135; Marta Kavčič Keršič, »Žrtve revolucije v Šentjoštu poleti 1942«, v: *Leto 1945 – 70 let potem*, monografija znanstvenih prispevkov, Državni svet RS, Ljubljana 2016, str. 100–102.

Verjetni vzroki za manjše število žrtev v prvem obdobju izbruha revolucionarnega nasilja

Eden od vzrokov za takšen razvoj je vsekakor večje število okupatorskih vojakov na tem območju v primerjavi z Dolomiti, saj je tu potekala pomembna železniška povezava med Ljubljano in Trstom. Vendar lahko na osnovi nekaterih novejših raziskav del razlogov za to iščemo tudi v samem organiziranju boja proti okupatorju znotraj revolucionarnega tabora. V Logatcu so bili leta 1941 namreč glavni organizatorji in člani OF izključno člani Sokola. Kot ugotavlja zgodovinar Janez J. Švajncer, v nobenih spominih ali dokumentih ni bilo navedeno, da bi kot OF iskali pot do pripadnikov drugih predvojnih političnih usmeritev. Zaradi tega naj bi logaški OF deloval »*v nasprotju s temeljnimi usmeritvami organizacije*«.[15] »*Na sestanku avgusta 1941 je logaška sokolska organizacija sebe postavila v vlogo OF, vendar kljub temu potem delovala v nasprotju s temeljnimi točkami OF. Predvojno sokolsko nestrpnost do političnih nasprotnikov so voditelji sokola v Logatcu prenesli v nove razmere in OF. Zato niso iskali poti do pripadnikov strank, v katerih so pred vojno videli svoje nasprotnike*« …[16] V tako organiziranem OF v Logatcu tudi KP ni imel nobene vloge. V logaškem OF je sodeloval samo en član KP, ki pa je že pred vojno postal član Sokola. Zato so se akcije OF tudi razlikovale od drugih območij, kjer so OF vodili komunisti. Tako Švajncer ugotavlja, da OF v Logatcu leta 1941 tudi ni organiziral nobenega množičnega in ne posamičnega odhoda v partizane, kar je bila po začetku t. i. oborožene vstaje glavna naloga OF. Organizacija OF v Logatcu ni leta 1941 po-

15 Janez J. Švajncer, »Zamolčano, Logatec 1941–1945 nekoliko drugače«, v: *Logatec 1941–1945*, Vojni muzej Logatec 2013 (dalje Švajncer, Logatec 1941–1945 nekoliko drugače), str. 249.

16 Prav tam.

slala v bližnje gozdove nobene svoje enote, ki bi imela značaj krajevne enote, prav tako ni bilo tu nobene partizanske enote ali skupine in ni bilo izvedeno zbiranje orožja za partizanske enote, tudi ni izvajala kakšnih oboroženih akcij. Tako tudi prvi logaški partizan ni bil komunist, pač pa znani logaški smučar, Alojz Kralj.[17] Kot ugotavlja Švajncer, je bila organizacija OF v Logatcu tako neaktivna, da je konec leta 1941 in na začetku leta 1942 izvode Slovenskega poročevalca v imenu OF med ljudmi razdeljeval kar v italijanski vojaški uniformi podoficir obveščevalne službe mejnih enot GAF.[18] Švajncer poleg tega ugotavlja, da je bila »*edino dejanje, ki bi ga bilo mogoče šteti v okvir narodnoosvobodilnega boja, likvidacija Jožeta Jazbeca, če je ta res bil italijanski vohun*«.[19] Delovanju Pehačkove skupine po Švajncerju tudi ni mogoče pripisati revolucionarni usmerjenosti, saj naj v skupini ne bi bilo nobenega člana partije, Andrej Babnik in Rado Pehaček pa sta bila predvojna voditelja Sokola v Logatcu. Kot pa je znano, so si bili sokoli in komunisti med seboj v mnogih vprašanjih precej različni in nasprotni.[20]

Pehačkova skupina tudi ni imela politkomisarja, kar je sicer vsaki partizanski enoti poleg poveljnika v istem rangu predpisoval t. i. partizanski zakon iz julija 1941. Vendar je kljub tem posebnostim vodstvo partizanskih enot za to skupino vedelo, saj je skupino obiskal celo Stane Kavčič - Džuro, po drugi strani pa so za to enoto vedeli tudi italijanski okupatorji, saj jo je obiskoval podoficir obveščevalne službe mejnih enot GAF iz Logatca, za katerega je bilo pozneje ugotovljeno, da naj bi bil vrinjenec v partizanske vrste.[21] V prvem spopadu z Italijani je bila enota 31. maja 1942 pri Vranjih pečinah, vendar naj v tem

17 Švajncer, *Logatec 1941–1945 nekoliko drugače*, str. 250.

18 Prav tam.

19 Prav tam, str. 261.

20 Prav tam, str. 262.

21 Prav tam.

spopadu, kljub različnim navedbam prič, naj ne bi bil nihče ubit.[22] Prvi resnejši spopad med Italijani in partizani pa se je zgodil po prihodu borcev Dolomitskega odreda na Notranjsko, in sicer 11. junija 1942 v Cestah.[23]

Delovanje VOS-a na tem območju

V primerjavi z območjem Gorenjske ustanovitev VOS-a za območje Notranjske ne pomeni povečanja žrtev revolucionarnega nasilja. Okrožna komisija VOS-a za vrhniško območje je bila ustanovljena aprila 1943.[24] Okrožni načelnik VOS-a je imel po rajonih svoje pooblaščence, med drugim tudi v logaškem in rovtarskem. Več mesecev je nato trajalo, da je okrožna komisija VOS-a prek rajonskih pooblaščencev prodrla skoraj v vsako vas. Še posebej so bili pozorni na tiste, ki so bili mobilizirani v partizane ali pa so se partizanom pridružili iz nasprotnikovih vrst. VOS-u so dajali podatke tudi nekateri domobranci, sicer pristaši OF.[25]

Kot je razvidno tudi iz priloženih tabel, pa se je število žrtev revolucionarnega nasilja povečalo leta 1945, ko je bila v povojnem obračunu pomorjena večina zajetih pripadnikov domobranskih enot in število žrtev tudi na tem območju močno presega število žrtev vseh prejšnjih valov medvojnega revolucionarnega nasilja.

22 Prav tam, str. 263.
23 Prav tam, str. 265.
24 Prav tam, str. 200, 201.
25 Prav tam.

Revolutionary violence during the War—differences and similarities

Summary

In Ljubljana, the revolutionary side began carrying out assassinations against its political opponents already at the end of 1941, with the actions becoming more frequent in the spring of 1942 to the autumn of the same year. The violence in Ljubljana decreased in 1943 and 1944. The violence peaked with extrajudicial killings of disarmed anti-communist military formations immediately after the formal end of the war in May and June 1945.

In the years of 1941 and 1942, the residents of the Gorenjska region felt the revolutionary terror indirectly—through the occupiers' revenge for Partisan armed resistance actions. It was not until the autumn and winter of 1943 and especially in the spring of 1944, that the communists began directly and extensively acting against all political opponents, especially wealthy farmers and craftsmen, through the Security Intelligence Service—VOS. The revolutionary violence peaked immediately after the war in the Gorenjska region as well, with the number of victims of postwar killings being the highest in May and June 1945.

The central part of the Notranjska region (specifically, the area near the Ljubljana-Trieste railway line) experienced the first wave of revolutionary violence in the spring of 1942, however, the victim count there was significantly lower compared to the nearby area of Polhograjski Dolomiti. The second and at the same time the largest increase in the number of victims of revolutionary violence happened in May and June 1945 when members of the Home Guard from this area, who were sent back from neighbouring countries, were executed in mass killings.